Прочитайте!

сторін = записати 19.

Моя недуга не позволяє мені докінчити мої „Спомини-Записки", тому кінцю їх вскорочено. Нераз чув я здивоване питання „направду ви служили в Українській армії?" Цікаве, що у нас річ таку уважають за щось инше, а в кождому разі не за обовязок. Також часто стрічав ся я з закидом, чому не цікавлюсь громадянською працею так, як робив це колись по матурі. Здорові хорого не розуміють. Це стара байка. Причина найважнійша, яка каже мені писати о тім, що діялось зі мною в послідних часах — це моя найдорожча дитина. Хочу бути перед нею „чистий" — нехочу уходити за злочинця.

При австрійськім війську служив я як однорічний при 58. п. піхоти в Люблині, звідки вислано мене опісля до старшинської школи в Еґерндорф на Шлеску (тепер чеське Крнов). Війна закінчилась в 1918. році і ми послідні австрійські 17-літні рекрути не мали вже нагоди побачити фронту. Кого не вислано

до старшинської школи, той побував ще на італійськім фронті, але також вже не довго.

Вертаючи домів вступив я до Українського Війська. Затримали мене зразу на короткий час (з браку сил канцеляристів) також там де прийшов зголоситись то є в Доповняючій Команді, а відтак в Держ. Секретаріяті Військ. Справ — звідки я сам зголосив ся на фронт. Тут служив зразу в 8. бригаді полковника (пізнійше генер.) Кравса в славній сотні четаря Барана, що входила в склад самбірського куріня пор. Хромовата. Пізнійше з 8. бригади сформовано XI. бригаду отамана Шльосера, де перебув я вже аж до самого, її „кінця" т.є до переіменовання її на XI. полк Червоної Уга. і до переходу її на польську сторону. Перехід через Збруч, похід на Київ (в самім місті Київі наша бригада не була) — перехід до большевиків, а передтим бої за спілку з Денікіном і проти Денікіна — відхорування тифу (він не має значіння до У.Г.А.) — повстання проти большевиків

і перехід на сторону польську – а вкінці
віссімісячний побут в таборі на Домбю –
Ось коротко начеркнений час моєї служби
в У. Г. А.

По поворотті до Делятина записав
ся я до осьмої класи гімн. в Станиславові, де
здав я також і матуру 29. мая 1922. року.
Передтим мав я правильно скінчених 7 клас гімн.
Не легко прийшла мені матура. Я доїзджав
через цілий рік до Станиславова з Делятина.
Вставати рано треба було перед годиною 5-ою,
щоби вчас зайти на Любіжню, бо поїзд відїздив
тоді з Любіжньої а не з головного двірця через не,
що віадукт небув ще направлений. Особливо
в знаки давалася зима, бо їхалось тоді у вагонах
неопалених в котрих нерідко бракувало шиби –
але то був час повоєнний і не було оправдань.
Приїздив, я до Делятина о год 4:46 пополудни
і приходив до дому в зимі вже затемна. Також
прохарчування моє було тоді „під псом". Теплу
страву їв, а лише два рази вдень – о год 5-ій
рано і по годині 5-ій пополудні. При такім
розкладі дня не було часу і на науку. –

скільки то товаришів моїх, біднійших від мене мешкало тоді на вигідних станціях в Станиславові. Чи мого батька не стати було на те? Чи ж не міг він облекшити тоді мені науку? Товариші зовсім бідні були в той час у бурсі даром. Щоби дістатись до бурси безплатно треба було предложити свідоцтво убожества, що я не міг зробити, бо в Делятині мій батько то окружний „богатир". Заплатити за мене знова батько не хотів. І тут насувалась льогічна думка — краще не мати таких родичів взагалі; бо тоді можна дістати бодай папір = свідоцтво убожества. На тім але не кінець. В послідних місяцях шк. року батько не давав мені навіть на желізницю, а до матури ішов я у випозиченім убранню.

По матурі записав ся зараз на українську політехніку у Львові. Через два роки у Львові бідив я чи не найгірше. Батько не давав мені тоді нічого. Я не мав ні порядного убрання ні білля і все майже ходив голодний. Я часто

5

голосив ся в кухні академічного дому як
дижурний (до обирання барабоń), щоби в цей
спосіб дістати безплатно обід. На другому році
студій заробляв я лекціями і через се значно
покращало коло мене. Лекцій тих було але аж
чотири і тра було їх розложити так, щоби
самому не задебутатися і мати час на виклади
і на науку. Кінчив я свої лекції зараз пізно
в ночі, але зате не ходив вже голодним. 1.X.1924.
здав я I. держ. іспит. Цей іспит здавало нас
тоді всего чотирох. Перед іспитом приїхав я
до Шляхтинця на ферії. Вже тоді знав я, що на
дальші студії тра виїхати за границю і вже тоді
почав старати гроші на подорож. На виїзд тра
було грошей. Коли згадав я тоді про свій виїзд
за границю — кождий сміяв ся і мав рацію.
У мене грошей не було, а батько не хотів їх дати.
Енергія і оптимізм в молодому віці мають своє
право. В Шляхтинці приготовляв ся я до іспиту,
заробляв лекціями, а крім того ще додатково
працював в деревній фірмі і в цей спосіб через
ферії (3 місяці) зібрав гроші на дорогу. А тра
їх було немало. Подорож, дещо з убрання і білля.
Все те мусів я сам постарати, бо батько не дав

ані сотика. Пішло якось – але все таки по „страхах" вибрав ся я в подорож. Грошей ставало лише на виїзд – коли б треба було вернути не було вже за що. Але і не якось лишнього. Коли я виїздив до праці, батько не хотів навіть попрощатись. Поїхав без „благословення".

19. II. 1924. приїхав я до праці. Коли написав вже з праці батько „скрушів" трохи і прислав на вино. Зразу працював я як кельнер в українській харчівні, а коли тої праці не стало, то на будові. Загально ми [illegible] мали при будові в Чехії, ще не маркірація якби дехто подумав. Ще не в нас – де „якось то буде – маєм час", де нераз до кождого робітника треба наставника. Там задають праці і підганяти не звикли – так що не в моді – там є почуття обовязку. Нашому братови там зразу тяжко, але коли привикне, то навчить ся притім дечого-богато. Найкраще було ще викидати пісок з лодок на Влтаві. Робили ми ще вночі і не трапилось притім днів на виклади, а що працювати треба було нераз не лише підчас ферій-свят, але

і тоді коли відбувались виклади, то не була велика вигода. Мешкав я зразу в українській інтернаті (Ustav slepců), а відтак в голості „Ілиній" (Praha II. Lázeňská 6.). „Ілина" інтернат – це бувша зала викладова, де для орієнтації говорилось „стало за північний захід від такого і такого місця". Певно, що в цій загорі в зимі не було тепло, але все таки приємно, бо це давно молоді студентські часи. Мушу згадати (не було і що), що ми самі варили собі їсти. Збиралося нас шістьох разом і кожного дня хто інший варив спільний обід для всіх. Практикувалось це головно по абсолюторії, коли не треба було вже ходити на виклади. Коли було нас шістьох, то кожний мав „відробити" один день в тижні, а позатім цілий тиждень мав вільний і міг спокійно займатись кресленням чи рисунками. Не треба було ходити далеко в місто за обід і що дня переривати собі цим науку. Було нам з тим добре і вигідно. Розуміється, що так жила лише гірша катего-рія головно так званих „недоголодовані" до котрих і я належав. Більшість одержувала від чеського уряду підмогу 500. корон чеських

(8)

в місяць з чим можна було жити без зле.
Я приїхав до Праги на пашпорт як польський громадянин не як еміґрант і через це не міг одержати тої підмоги. Допіра за послідній рік студій дістав я підмогу від чеського уряду у висоті 300 корон в місяць. Була це підмога-стипендія „за пильність", а не з титулу еміґранта. Була це приємна хвиля в моєму життю, коли я вже міркав зрезиґнувати почув підчас одного викладу, що мені признано підмогу. Дістав я її якраз в найбільш скрутному положенню, коли я вже зачав падати з ніг і не мав вже тямки викладів за те, що покінчу студії-бо не ставало вже сил. Таких підмог за добрі поступи уділено тоді всего кілька. Я дуже вдячний чеському народові за те, що поміг мені покінчити студії.
Перші предмети здавав я дуже поволи, бо перерабляв їх зі словарем в руках, але коли вже „звик" до чеської мови, тоді пішло дальше вже гладко. Я дозаробляв також рисунками. Це мало ту добру сторону, що я набрав великої вправи і мої рисунки належали до найкращих. Однак була в тім і невигода,

а саме — мені лишалось мало часу на науку.
По одержаню підмоги перестав я заробляти
і повною парою взявсе до науки.
16. XII. 1927. року здав я дипльомовий іспит
на лісов. відділі праської (чеської) політехніки
з вислідом „дуже здібний". Зі всіх кандидатів, що
один лиш одержав тоді, що той сам поступ.
Вже в Празі знав я, що в Краю коли прийду,
не так легко буде дістатися до праці в лісовому
фаху, тому асекурувавсь я в той спосіб,
що записавсе при кінці рівночасно ще на
природничий факультет Карлового університету.
Природникови легше буде дістати заняття
в Рідній Школі думав я. На Карлов. універс.
вислухав я чотири семестри і відробив всі
практика і семинарі потрібні до абсолюторії.
Коли одержав диплом на політехніці, тоді
зарахували мені на університеті політехнічні
студії за 4. семестри. Я мав вислухати чотири
і в той спосіб одержав я абсолюторію Карлового
університету. Тоді богато студентів радило собі
в той спосіб. Студіювали лісовий і мірничий
відділ, або український педагог. інститут
і яку іншу високу школу. Тра було опускати

менче варті виклади на одній школі і бігти на виклади на 2-гій школі. Нераз одні виклади не перешкоджували другим. Розуміється, що треба було так улоштить, щоби не утратить і одно і друге, то є не скінчить жадної школи. Правда що нераз відмовляли вже і нерви від такого „лапурдування“. В той час мав я ще ближче здоровля і міг важитись на такі паралельні студії. Замість виспатись вистарчило тоді нераз лиш передріматись. Можна подумати, що щось тут перебільшено і не до ладу. Студії тут і там — праця на будові — може забагато. Ні! Все це щира правда. Були ще і такі товариші, що ще в зоні продавали газетки [illegible], однак цього я вже не пробував. Наш земляк в краю є з природи лінивий — зате на чужині доказує нераз чуда. Кожді ферії, чи то великі 3-місячні і 1-місячні різдвяні і великодні використовувалось тут з математичною точністю так, щоби заробити дещо на будові, або в рекордовому часі переробити якийсь предмет. За весь час студій в Німеччині не їхав до дому, хотяй мав пашпорт і міг це зробити. Студіюючи в краю, треба відробляти вдома всякі свята, іменини або інші „оказії“ тому годі зробити навіть половину того

що колись „вдавалось" в Празі. Я був раз дуже
розумне твердження, що добре було б, щоби кожний
наш студент виїхав по матурі бодай на рік
заграницю. Вийдравши з праці взяв, а у профессо-
ра карлов. універс. Д-ра Вільгельма докторську
працю на тему „Причини завмирання тису (Taxus
baccata)" з узглядненням головно соціології рослин.
Професор був дуже радий, що я до нього зголосився.
Наші абсольвенти університету знають ботаніку
більше теоретично – ви лісники, що так скажу
більше практично – ви можете сполучити одно і друге
і я тому дуже радий, що ви зголосились – говорив
він. Соціологія рослин це наука нова і недавно
передтим вийшов щойно перший підручник
російський з тої ділянки науки, тому в той час було
і велике зацікавлення тими справами. Я ще таки
в Празі зачав вступні приготовання до своєї праці
і в тій цілі зібрав вже гарний зшиток-початок.
Я мав на початок орієнтуватись після розвідки
„Tichou laj na Nestřebu", а приїхавши до краю
мав походити головно коло найбільшого деревостану
тисового (в Европі) в Княждворі б. Коломиї, а
позатим скрізь у східних Карпатах. За якийсь
час потім мав, я зголоситись у професора

в цілі провірення зібраного матеріалу ні, я є
на властивій дорозі. Притім мав я дістати дальші
вказівки. В кождому разі мав я дати щось зовсім
нового - бо це і умова кождої приватної праці.
Я зобовязав ся, що виконаю це. До краю
вернув я веселий і повний надій (1.V.1928). Однак
не так склалось. З початку мусів я зачати
нострифікацію, що забрало немало часу і грошей.
Пізніше почав я хорувати, а це означало кінець
моєї праці.
До праці присилав мені батько двайцять золотих
в місяць. Було це дуже мало і через це мусів я
підчас студій заробляти і бідувати. В роках
1926-29. за половину цього дому де тепер живу
платили локатори сімдесять пять золотих місячно.
По праву та або инша половина дому належить
ся мені, ще від смерти моєї мами то є від
1910. року. Не зробив жадною ласкою, коли б був
діставав від батька та 75 золотих в місяць, однак
і це не сталось ніколи. Тепер також не інакше.
Мій батько дуже погано прислужив ся мені
в житю. Чоловік цей ніколи не почував ся до
батьківського обовязку. З початком війни в 1914. р.
він „з легким серцем" позволив мені виїхати зі

знакомими до Відня. Я мав тоді всего 14 літ і набідувався вже тоді немало. В 1917. році працював, я у фабриці муніції у Велерсдорфі коло Вінернайштадт. Праця там була тяжка і небезпечна. Коли я став до тої праці мав скінчених 16 років життя і може за скоро мусів взятись до того тяжкого хліба. Коли це все взяти під увагу, то може в тім лежить бодай якась часть причин моєї недуги. Коли так переходжу рік за роком в своїм житю, то в декількох місцях каже мені мозг Stop! може вистарчить — твоя пісня відспівана.

З нострифікацією студій мав я немало клопоту. Я зачав студії на українській політехніці, а не вистарчало. Моє прохання вилежалось дуже довго в міністерстві справ внутрішніх і інших урядах, котрі затягали рішення. Вкінці міністерство освіти позволило на нострифікацію. Мені визначено здати аж пять предметів замість 2-ох, які здавали звичайно нострифіканти. Три з тих 5-ох предметів належало ще до I. держ. іспиту і був це той добавок для мене. До іспиту я дуже, старанно приготовився, бо не хотів засиджуватись у Варшаві — мовляв

практики що не улізло і я у Львові нічого не учив ся.
Я виказав ся при іспиті 6. IV. 1933. року як
найкраще і одержав ще від пять професорів гратуля-
ції і побажання дальших успіхів в своєму фаху.
І так те що здавав у Львові мусів ще раз грунтовно
переробити в Празі, а відтак ще раз у Варшаві.
Не зазначував би я цего тут взагалі, але мушу.
Декотрі панове інжінери при ностріфікації
списалися дуже погано. Зінсультували они добре інж. Прагу
раз на все і богато пошкодили іншим ностріфі-
кантам. Я тепер вдоволений, бо ніхто не скаже,
що я був лінивий ностріфікуват студії.
3. марта 1932. року я оженив ся
з панною Олімпією Зеленою. Побрались ми з любови
і ніякі інші причини не входили тут в рахубу
— абсолютно ніякі. Не буду далекий від правди,
коли скажу, що немає кращого товариша життя
як моя жінка. Може ця коротка згадка про
жінку буде найбільше щира. Краще сказати
більше природно — коротко. Не буде більше щире.
Так я розумію. Моя теща, що за контраст
до мойого батька. Она мені зовсім може заступи-
ти маму, котру я так скоро втратив.

(15)

При кінці 1929. року почував ся, а ще зовсім здоровим і виглядав знаменито. Все таки зараз дошкулював мені жолудок, тому пішов я до лікаря. Др Маркіян Дзерович ствердив у мене 7. XI. 1929. р. легкий катар жолудка на тлі нервовім. Від того то часу до 24. III. 1931. лічував ся я у Дра Дзеровича і у Дра Івана Куровця. Перший приписав мені ліки і дієту — другий солянкові купелі і воду мінеральну.

Від 7. V. 1931. до 28. VI. 1933 — року лічував мене Др Маріан Панчишин — знахор на катар жолудка. Цей приписав мені дуже строгу дієту — а то з початку через місяць лише молоко і сухарі і більш нічого. Перед слюбом своїм перейшов я до Дра Панчишина на лічення, бо хотів впевнитись чи мені можна женитись, тому не міг оминути цього найбільше відомого чи не на весь сх. галицького лікаря. І так що другий місяць, а зараз і що місяця був я у лікаря — лічував ся не в одного, але в трох і то найбільше відомих лікарів. Знаходили всі ту саму хоробу. Катар жолудка лічусь довго, але не уважаєсь за перешкоду до женячки. Лише на тій основі я оженився.

(18)

28. червня 1933. року зайшов я ще і до Дра Олекс. Барвінського і цей сказав мені страшну правду — що я хорий на груди. Було вже запізно бо 18. жовтня 1933. народилась вже Наталка.
28. червня 1933. це трагічний для мене день - найгірший в життю. Біль душевний є гірший від тілесного. Маю великий жаль до попередніх лікарів, тимбільше, що Др Барвінський ствердив, що я хорий на груди вже від довшого часу, бо є принайменше від того часу від котрого почав лікуватись у згаданих лікарів. Маю до них жаль через те, що я скаржив ся перед ними на кашель на що они не звернули належитої уваги. Можливо що причиною терпів є і на шлунок, але не це оправдує. Др Барвінський старав ся оправдати своїх товаришів, але властиво не оправдав — бо і не можна. В інженерському фаху треба бути дуже точним, бо ходить нераз о поверхню, за то поле за поле люди нераз і бють себе взаїмно. Якась мала неточність тоді — то нераз великі процеси - зворот коштів, або і утрата канцелярії. В лікарському фаху треба інакше. Тут помилку уміють все оправдати. Все закид

навіть з обуренням — так з обуренням коли треба,
то відкинеш. Я маю докази — рецепти і на
"машині" виписані дієти. Колись ті панове будуть
відповідати, але хиба перед власним сумлінням,
за те, що до людий ставляються менше того
як ми до мишій. На мою недугу приписували
оті мені дуже остру дієту і купелі солянкові, чим
хиба ще зігршили мій стан здоровля. Що, а
вже довший час був хорий на груди — то Др.
Барвінський пізнав ще по пальмах — нігтях —
це такий доказ, що вже ніхто не оправдає моїх
попередних лікарів. Колиб я так не був розпачний,
то може і терпів би тепер менше. Лише батько
і то не кожний зрозуміє що то за біль не
помилувати ніколи свою першу дитину, або
приглядатись її лиш здалека, коли она рветь ся
на руки. Корда стріча, хотяй по кількох
місяцях ще не радість як звичайно буває, але
новий страшний біль. Я ізолював ся від окруження
ще більше як ще приписують звичайно лікарі.
Мені хорі, а нераз і здорові говорили, що
переборщую ті приписи. Це не слушно. У нас,
ще мало бояться цеї недуги — товариства

рідні обмежують ся зараз до викладів і продавати значків, а ще замало.
На весні 1936. року підупав я знову на силах. Переслідувала мене тоді все думка спрятати себе якось. Це мене дуже мучило. В маю виїхав я на клініку до Львова де заложили мені одму. Виїзджаючи туди не мав я надії, що верну коли ще до дому. Я спакував все те що мав так „на всякий випадок", а знакомих попросив, щоби допильнували, щоби моя дитина дістала бодай те, що мені вже давно належить ся – бо різно може бути. На клініці моє здоровлє Богу дякувати покращало і лікарі були вдоволені з мене. Коли я вернув з клініки, то батько так гарно приняв мене, що я мав вже винаймити собі чужих людий помешкання. Знайшов ся льокатор на моє місце і треба було опорожнити помешкання. Однак льокатор цей не сподобав собі потім помешкання ні ціну і до 3-ох днів вибрав ся назад. Дякуючи лише цьому випадкові (льокаторові) залишив ся я на своїму помешканні.
Батько не дав мені досі ані гроша на лікування.
На [illegible] студії дістав, а гроші від жінки – а було це не мало, бо разом майже тисячу золотих

(300 золотих такса + 5 кратна подорож до Варшави + книжки). Від нас очеться здорове мене <u>виключно</u> засівка, а я не мав змоги досі купити її скарбі хочби скромний подарунок на ілюстр тощо — не згадуючи вже про обовязки члена родини. Жаль мені її дуже.

Я дуже вдячний лікарям Каси Хорих з Ворохти пані Др. Цибульській і пані Др. Весоловській, що дають мені зовсім безплатно ліки, хочай я прошу лише знижки. На днях їду знова на клініку в цілі перепалення зростів. Та операція (може і дві) точає може вже кілька місяців. Дуже прикро чекати на таке, а справа протяглась ще довше через те, що час клініку ремонтовано і не було там вільних місць. Доперва тепер дістав, а відомість, що можу приїхати. Знова приготовлення „на всякий случай" як воно мусить. Мушу „якби прощатися. Як гарно умирають тепер люди в Еспанії, а в такім Альказарі вмерти-то таки „катастрофа". Самовбійство не оправдане для родини - погані спомини для дітей - не можна її так кривдити. Так думають інші — розуміється здорові. Тра нервів і їм тра також застати добрий тон. Але не гріх і краще збутись тих думок. ———

Делятин в листопаді 1936. інж. Роман Жаневський